

SURADNJA KNJIŽNIČARA I IZDAVAČA U IZDAVANJU ZNANSTVENOG ČASOPISA

COLLABORATION BETWEEN LIBRARIAN AND PUBLISHER IN PUBLISHING OF A SCHOLARLY JOURNAL

Ivo Tokić

INA – Razvoj i istraživanje, Zagreb
ivo.tokic@ina.hr

Ksenija Tokić

Institut za turizam, Zagreb
ksenija.tokic@iztztg.hr

UDK/UDC 01::050(497.5):338.48
Stručni rad/Professional paper
Primljeno/Received: 28. 10. 2003.

Sažetak

U radu se govori o suradnji knjižničara i izdavača znanstvenog časopisa u redovitom izdavanju časopisa. Izdavanje časopisa iziskuje obavljanje velikog broja specijaliziranih poslova iz raznih struka. Jedan dio tih poslova pripada knjižničarskoj struci pa ih stoga najbolje mogu obavljati upravo knjižničari. Na primjeru časopisa *Turizam* kojeg izdaje Institut za turizam u suradnji s Hrvatskom turističkom zajednicom u Zagrebu, opisani su takvi poslovi. Oni se osobito tiču izrade bibliografije znanstvenih članaka najznačajnijih časopisa iz područja turizma, klasifikacije znanstvenih članaka samog časopisa *Turizam* prema Univerzalnoj decimalnoj klasifikaciji, referiranja časopisa, postavljanja elektroničke verzije časopisa na Internet, te pomoći u promociji časopisa.

Ključne riječi: znanstveno-stručni časopisi, turistički časopisi, Hrvatska, uloga knjižničara, Institut za turizam

Summary

The paper describes the collaboration between librarian and publisher in the regular publication of a scientific journal. The publication of scientific journal requires a number of specific tasks that have to be performed by experts in various fields. Some of these tasks belong to the field of librarianship and are thus best executed by librarians. These tasks are described on the example of *Tourism*, a scientific journal published by the Institute for Tourism and Croatian National Tourist Board, Zagreb. These tasks primarily include:

preparation of bibliographies of the original papers published in the most important tourism journals, UDC classification of the papers published in *Tourism*, inclusion of the journal into secondary services, preparation of the online version of the journal, and assistance in the promotion of the journal.

Keywords: scholarly journals, tourism journals, Croatia, the role of the librarian, Institute for Tourism

1 Uvod

Iako istraživači danas mogu brzo doći do rezultata istraživanja i podataka o pojedinom znanstvenom području pretraživanjem interneta (npr., baza podataka s cjelovitim tekstovima radova objavljenih u časopisima, zbornicima, knjigama, izvješćima, ili patentima i normi, portala i drugih stranica), znanstveni časopisi i dalje imaju važno mjesto.

Uz brzinu objavljivanja oni svoje značenje grade i na sustavima recenziranja primljenih radova i služenju za različita vrednovanja znanstvenog doprinosa pojedinog istraživača, a upravo im prelazak s tradicionalnog tiskanog u elektronički oblik pomaže da to značenje i sačuvaju. Elektronički časopisi omogućuju, naime, da se sada svatko zainteresiran danonočno i od bilo kuda može informirati o tome tko je što objavio i to prije nego što tiskana inačica poštom stigne do krajnjeg korisnika. Prelazak u novi oblik omogućava brže uvođenje radova takvog časopisa u bibliografske baze, odnosno otvara mogućnost i za slobodno pretraživanje putem nekog od internetskih pretraživača. No, da bi takva pretraživanja bila potpuno uspješna, potrebno je rad opremiti i dodatnim podacima – od strojno čitljivih metapodataka do osnovnih klasifikacijskih oznaka i ključnih riječi. Sve to uvodi nove poslove pri izdavanju znanstvenih časopisa te se tako otvara prostor i za knjižničare budući da dio tih poslova pripada njihovoj struci.

Knjižnice, pogotovo specijalne, vezane su odavno za prikupljanje i obradu časopisa kao sastavnog dijela knjižničnog fonda. Pri tome se knjižničari služe kako tradicionalnim znanjima i vještinama pri nabavi građe, obradi i davanju na korištenje, tako i novim znanjima i vještinama usvojenim tijekom razvoja struke i primjene novih tehnologija u knjižnicama. Posebno je za knjižnice danas izražena važnost uloge posrednika između tih časopisa i znanstveno-stručne javnosti jer se time knjižnica i knjižničari dokazuju kao potrebni i korisni. Naime, knjižničari se sve više u svom radu suočavaju s konkurentskim informacijskim djelatnostima kao što su privatni specijalizirani informacijski servisi koji koriste najnovija programska rješenja informacijsko-komunikacijske tehnologije. Budući da se tako sužava prostor knjižničarima za afirmaciju njihovog znanja i djelovanja, dobro je došla svaka prilika u kojoj to znanje i vještina mogu dovesti do njihove pune afirmacije. Na ovom ćemo mjestu razmotriti slučaj koji pokazuje kako se knjižničar, zahvaljujući svojim specijaliziranim znanjima i vještinama, može uključiti u poslove izdavanja znanstvenog časopisa.

2 Institut za turizam i časopis *Turizam*

Institut za turizam istraživačka je i savjetodavna ustanova. Iako pripada akademskoj i istraživačkoj zajednici, kvalificiran je partner turističkim subjektima pri rješavanju konkretnih, praktičnih zadataka.

Konkretni rezultati istraživačkog djelovanja predstavljaju se u brojnim znanstvenim projektima i studijama. Budući da izdavačkom djelatnošću znanstvena ustanova na pozitivan način promiče svoju djelatnost, donoseći višestruku korist široj znanstvenoj i stručnoj zajednici te društvu u cjelini, ti se rezultati objavljuju unutar nedavno pokrenute *Znanstvene edicije* i u časopisu *Turizam*, a Institut ga izdaje u suradnji s Hrvatskom turističkom zajednicom.

Turizam je međunarodni znanstveno-stručni časopis koji objavljuje članke o različitim vidovima putovanja i turizma, relevantne kako znanstvenicima i istraživačima tako i profesionalnim djelatnicima. Izlazi tromjesečno i u njemu je izražena sva širina i interdisciplinarnost industrije turizma. Časopis pokriva područja ekonomije, marketinga, geografije, sociologije, antropologije, psihologije, ugostiteljstva, prijevoza, edukacije i povijesti, koja se obrađuju u različitim vrstama radova. Osim izvornih znanstvenih radova, objavljuju se istraživanja, novosti s interneta, statistički podaci o turizmu, izvještaji s konferencija, novosti na planu edukacijskih programa, prikazi knjiga itd.

Turizam, utemeljen 1953., jedan je od najstarijih časopisa o turizmu na svijetu.¹ Od 1996. objavljuje se kao dvojezično izdanje, a od 2000. nadalje izlazi posebno izdanje na hrvatskom i posebno izdanje na engleskom jeziku.

Članovi uredništva i autori članaka pripadaju eminentnim međunarodnim stručnjacima. Na suradnju se potiču i novi autori, osobito oni s ne-engleskog govornog područja, pri čemu im se osigurava pomoć u engleskom jeziku.

Članci koji se objavljuju u *Turizmu* referiraju se u sljedećim bibliografskim bazama podataka:

- CIRET (Centre International de Recherches et d'Etudes Touristiques), Aix-en-Provence, Francuska;
- CAB International, Wallingford, Oxon, Velika Britanija;
- TTRA, Journal of Travel Research (University of Colorado at Boulder), Boulder, Colorado, SAD;
- Cabell's Directory of Publishing Opportunities in Management and Marketing, Beaumont, Texas, SAD;
- Social Planning / Policy & Development Abstracts (SOPODA), San Diego, California, SAD;
- IBZ, International Bibliography of Periodical Literature, Osnabrück, Njemačka;
- IBR, International Bibliography of Book Reviews of Scholarly Literature, Osnabrück, Njemačka;

¹Od njega je stariji tek *Revue de Tourisme = The Tourist Revue = Zeitschrift für Fremdenverkehr*, kojeg od 1946. izdaje Association Internationale d'Experts Scientifiques du Tourisme (AIEST) iz St. Gallena.

- Boletín de Novedades, Instituto de Estudios Turísticos, Centro de Documentación Turística de España, Madrid, Španjolska;
- EMBASE, Elsevier Science, Bibliographic Databases Division, Amsterdam, Nizozemska i
- Elsevier Geo Abstracts, Norwich, Velika Britanija.

Časopis *Turizam* djeluje i kao bibliografska baza podataka jer referira članke iz najvažnijih časopisa za područje putovanja, turizma i ugostiteljstva.

3 Doprinosi knjižničara u izdavanju znanstveno-stručnog časopisa

Izdavanje znanstveno-stručnog časopisa vrlo je složen proces, a sastoji se od niza specijaliziranih poslova koje obavljaju stručnjaci iz raznih područja. Osim osiguravanja stalnog financiranja kao temeljnog preduvjeta postojanja, potrebno je animirati autore, prikupiti radove, organizirati i obaviti recenziju radova, prevesti (po potrebi) i lektorirati tekstove, opremiti ih potrebnim indeksnim podacima, tehnički pripremiti za tisak, pripremiti ilustracije i dizajnirati pojedini broj (ukoliko se oni grafičkom opremom razlikuju) te tiskati i raspačavati časopis, voditi pretplatu, rješavati reklamacije itd. Među pobrojanim poslovima javlja se i nekoliko zadataka koji po svojoj naravi pripadaju u knjižničarski posao te ih upravo knjižničari uspješno obavljaju.

U nastavku, izdvojit će se i opisati zadaci koje pri izdavanju časopisa *Turizam* obavlja knjižničar.

3.1 Izrada bibliografija znanstvenih članaka

Časopis *Turizam* redovito objavljuje dvije vrste bibliografija: a) bibliografiju iz časopisa koji svojim sadržajem pokrivaju područje turizma, slobodnog vremena i putovanja, i b) godišnju bibliografiju svih članaka objavljenih u *Turizmu* u protekloj godini.

a) Bibliografija znanstvenih članaka iz drugih časopisa vrlo je važna jer stručnjacima i znanstvenicima pruža relevantan izvor podataka ne samo iz perspektive ažurne potrebe za informacijama već i u povijesnom kontekstu. Istodobno, ona znatno pridonosi značenju časopisa ne samo u nas, nego i u svjetskim razmjerima budući da izlazi i na engleskom jeziku u engleskom izdanju časopisa.

Bibliografija se izrađuje na temelju 27 najznačajnijih znanstvenih časopisa po izboru istraživača Instituta. Među njima su i jedina dva časopisa za područje turizma koji se indeksiraju u bazi Current Contents (*Annals of tourism research* i *Tourism management*). Uz znanstvenika Instituta kao predmetnog stručnjaka u izradi bibliografije sudjeluje i knjižničar. Predmetni stručnjak klasificira, a knjižničar analitički obrađuje članke, pri čemu se osobita pozornost posvećuje podacima važnim za bibliografiju, a to su: naslov časopisa, godište (volumen), godina, sveščić, početna stranica, završna stranica članka, autor(i), naslov članka, predmetna oznaka, predmetna odrednica, ključne riječi koje daje autor, podatak o stranici na kojoj se nalazi literatura i, prema potrebi, nadnaslov. Za predmetnu obradbu koristi se jedinstvena Klasifikacijska shema za turizam koja je razvijena

upravo u Institutu za turizam, a osmislio ju je 1988. znanstvenik Tomislav Hitrec.² Taj je način osobito dobro prihvaćen od drugih stručnjaka i istraživača jer je izuzetno dobro primjenjiv na sadržajnu klasifikaciju znanstvenih članaka iz područja turizma i omogućava njihovu pretraživost.³

Shema je u bazi povezana s pojmovima koji čine normirani korpus predmetnih odrednica na hrvatskom i na engleskom jeziku, na temelju čega je moguće objaviti hrvatsku i englesku inačicu bibliografije.

Kada se podaci unesu u bibliografsku bazu, odnosno katalog, posebnim se upitom dobivaju bibliografski zapisi. Ti se zapisi u bibliografiji redaju prema tematskim područjima članaka. Unutar tematskih područja članci se nižu abecedno prema predmetnim odrednicama.

b) Godišnja bibliografija svih članaka objavljenih u prethodnoj godini objavljuje se u prvom broju sljedećeg godišta časopisa. Postupak izrade godišnje bibliografije isti je kao i za bibliografiju radova iz drugih časopisa. Zapisi članaka poredani su u dva niza: po abecedi autora i po abecedi predmetnica na temelju Klasifikacijske sheme za turizam. Podaci se navode u sljedećem obliku: Naslov / Autor(i) // Br., str. od-do.

3.2 Klasifikacija članaka

Članak u znanstveno-stručnom časopisu standardno je opremljen klasifikacijskom oznakom područja kojem pripada, odnosno teme o kojoj govori te ključnim riječima. Klasifikacijom članka (najčešće prema nekoj od široko prihvaćenih klasifikacijskih shema) knjižničar određuje njegovo mjesto u sustavu znanja kako bi se mogao lakše pretraživati, odnosno pronaći.

U časopisu *Turizam* članci se klasificiraju prema Univerzalnoj decimalnoj klasifikaciji (UDK). Pri tome se koriste sljedeća izdanja: UDK – Univerzalna decimalna klasifikacija: shema za stručni katalog u narodnim knjižnicama. Zagreb, 1985., Univerzalna decimalna klasifikacija. Beograd, 1992. te Univerzalna decimalna klasifikacija: hrvatsko džepno izdanje. Zagreb, 2003.

3.3 Postavljanje elektroničke inačice časopisa na internet

Časopis *Turizam* elektronički je dostupan u dva oblika i na dvije mrežne adrese. Na mrežnim stranicama Instituta (<http://www.iztg.hr/tourism.htm>) knjižničar postavlja sadržaj svakog broja časopisa sa sažecima radova na engleskom jeziku. Od 1999. godine na mrežu se postavljaju sadržaji svakog broja časopisa izašlog od 1996. nadalje, a od 2000. godine na mreži su sažeci i sadržaj svih brojeva od broja 4 iz 1999. nadalje. Cjeloviti tekstovi objavljenih radova dostupni su i u okviru baze podataka EBSCOhost Research Databases (<http://www.epnet>).

²Više o načinu predmetnog označivanja u Institutu za turizam u: Turkulin, B. Testiranje sintaktičkog sustava za predmetno označivanje (SSZPO) i mogućnosti njegove primjene pri obradbi građe iz područja turizma u specijalnoj biblioteci. // Predmetna obradba : ishodišta i smjernice : zbornik radova / uredile Jadranka Lasić-Lazić et al. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 1998. Str. 356-366.

³Swain, M. B.; M. Brent; V. H. Long. Annals and tourism evolving : indexing 25 years of publication. // Annals of tourism research 25(1998), Supplement, 991-1014.

com). Naime, 2003. godine potpisan je ugovor s korporacijom EBSCO Publishing o distribuiranju cjelovitih elektroničkih tekstova članaka objavljenih u *Turizmu*. Prema ugovoru članci će se početi objavljivati s prvim brojem za 2004. Knjižničar priprema datoteke pojedinih radova i dostavlja ih administratoru baze EBSCO koji ih onda priređuje za objavljivanje.

3.4 Referiranost časopisa u bibliografskim bazama podataka

Kada se razmatra važnost nekog časopisa i njegov utjecaj, najčešće se ističe referiranost radova koji su u njemu objavljeni te odatle posredno i referiranost časopisa. Referiranost je pojam koji “znači da je neka sekundarna informacijska služba ... odabrala, obradila i uvrstila bibliografski zapis s indeksnim pojmovima i/ili sažecima u svoju referativnu publikaciju (bibliografsku bazu podataka)”.⁴ Sama referiranost “ne znači nužno i vrednovanje primarnog znanstvenog rada ili časopisa u kojem je rad objavljen“, ali što je “neki rad više referiran u svjetski poznatim sekundarnim publikacijama, bit će uočljiviji i zapaženiji od strane čitatelja“. Ukoliko se radi “o radovima objavljenim u časopisima, posredno govorimo i o referiranosti časopisa”.⁵

Neosporno je, međutim, da će se referirani sadržaj časopisa moći redovito pretraživati, čime se otvara i veća mogućnost ostvarivanja njegova utjecaja u široj (ili najširoj) znanstvenoj zajednici. To podiže vrijednost i ugled časopisa. Stečeni ugled pribavlja mu širi krug kvalitetnih autora koji opet povećavaju njegov utjecaj i ugled.

Budući da knjižničar koristi bibliografske baze podataka – pri pretraživanju, pregovaranju pri nabavi ili drugim oblicima kontakta s njihovim izdavačima, ocijenjeno je da je on najkompetentnija osoba za pokretanje i vođenje postupka uključivanja časopisa *Turizam* u nove bibliografske baze podataka, kao i za praćenje statusa časopisa u onim bazama u kojima se već referira. U tim postupcima knjižničar u ime ustanove vodi korespondenciju s izdavačem i prikuplja zatražene podatke i dokumente, oblikuje izvještaje i šalje ih izdavaču, a o povratnim informacijama izvješćuje svoju ustanovu te, u skladu s odlukama rukovodeće strukture ustanove, poduzima daljnje potrebne korake.

3.5 Promocija i razmjena časopisa

Knjižničar također daje svoj doprinos u organiziranju promocije časopisa. Ona se odvija na skupovima stručnjaka iz predmetnog područja. Uz to, knjižničar pomaže i u odabiru načina promocije i slanja informacija drugim knjižnicama u zemlji i inozemstvu kako bi takva ponuda imala više izgleda za uspjeh.

Dalje, sudjeluje u planiranju i ostvarivanju procesa razmjene časopisa. Tim se putem vlastiti časopis nudi knjižnicama drugih ustanova koje izdaju svoje časopise u razmjeni po načelu primjerak za primjerak te se tako bez plaćanja pretplate dolazi do tridesetak naslova časopisa koji su zanimljivi korisnicima Knjižnice i unapređuju fond Knjižnice.

⁴Toth, T. Indeksiranost, referiranost, citiranost – razjašnjenje pojmova. <http://public.srce.hr/hid/documents/DocIndexReferirCitiranost.htm> (2003-09-23)

⁵Isto.

4 Zaključak

Znanstveni časopisi su i danas najvažniji izvor znanstvenih i stručnih informacija iz pojedinog područja znanosti. Razvojem i primjenom informacijsko-komunikacijske tehnologije te povećanjem očekivanja korisnika (ažurnost publiciranja, elektronička dostupnost, referiranost itd.) porastao je i broj specijaliziranih poslova povezanih s izdavanjem takvih časopisa.

Dio tih poslova izravno zadire u područje rada knjižničara te su oni dobili priliku aktivnije sudjelovati u procesu izdavanja znanstvenih časopisa. Na primjeru časopisa *Turizam* pokazana je praktična suradnja knjižničara i izdavača na poslovima izrade bibliografije radova, klasifikacije članaka, postavljanja elektroničke inačice časopisa na internet, referiranja, promocije i razmjene časopisa.

Ti poslovi, osim što pridonose porastu vrijednosti samog časopisa, svojom raznolikošću svjedoče i o različitim vrstama specijaliziranih znanja kojima trebaju vladati suvremeni knjižničari.

LITERATURA

Swain, M. B.; M. Brent; V. H. Long. Annals and tourism evolving : indexing 25 years of publication. // Annals of tourism research 25(1998), Supplement, 991-1014.

Toth, T. Indeksiranost, referiranost, citiranost – razjašnjenje pojmova. <http://public.srce.hr/hid/documents/DocIndexReferirCitiranost.htm> (2003-09-23)

Turkulin, B. Testiranje Sintaktičnog sustava za predmetno označivanje (SSZPO) i mogućnosti njegove primjene pri obradbi građe iz područja turizma u specijalnoj biblioteci. // Predmetna obradba : ishodišta i smjernice : zbornik radova / uredile Jadranka Lasić-Lazić et al. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 1998. Str. 356-366.